

Феномен «чайлд-фрі» як наслідок кризи інституту сім'ї

Шлюб та сім'я є невід'ємними елементами соціальної структури суспільства. Вони є фундаментальними інститутами, які забезпечують відтворення людського суспільства.

Сучасна ситуація в Україні (низький рівень життя більшості населення, нагнітання соціальної і політичної напруженості, зростаюча матеріальна і соціальна поляризація суспільства та інше) посилюють тиск на інститут сім'ї. Серед основних тенденцій — зміна її функцій і скорочення розмірів сім'ї. Розпад нормативної системи багатодітного батьківства привів до розповсюдження цінностей малодітності та бездітності.

Дискусії на теми дітності родин ведуть соціологи, демографи, психологи, медики, представники громадських організацій. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, з початку 60-х років ХХ ст. і протягом двадцяти наступних років українська родина в середньому складалася з чотирьох членів: батько, мати, двоє дітей. У 90-х через погіршення рівня та в цілому якості життя цей показник почав неухильно зменшуватися. Середня кількість народжень на 1000 осіб населення зменшилася з 13,3 у 1990-му році до 8,3 — 2000 р. І хоча в останні роки народжуваність почала дещо збільшуватися, в Україні й досі переважають сім'ї з однією дитиною.

Цілком очевидно, що з інститутом сім'ї відбуваються певні зміни, які призводять до кризи інституту сім'ї. Її проявами є тенденції значного зниження народжуваності та поява бездітних сімей; при цьому зміна характеру репродуктивних установок лише частково пов'язана з фізіологічними причинами. Процес планування сім'ї здобуває все більше раціональний характер, дослідники відзначають виникнення свідомого відмовлення від народження єдиної дитини. За даними російських соціологів, у 2000 р. 9% наречених, що вступають у перший шлюб, були орієнтовані на бездітність. У подібному дослідженні 1991 р. таких респондентів не було зовсім.

Має місце такий феномен як «чайлд-фрі». Вважається, що термін походить з США, де, починаючи з 1970-х, таким чином називали людей, які закликали до свідомої відмови від народження дитини. Американка Леслі Лафайет стала фундаторкою руху «чайлд-фрі». На початку 1990-х рр. цей рух мав великий успіх не тільки в Америці, але й у Європі.

Для українського суспільства це нова, невідома грань сімейних відносин, але дослідити цей феномен практично ніхто не намагався, що дозволяє вважати дану тему актуальною у теоретичному та практичному вимірі.

Для пояснення даного феномену та змін, що відбуваються з інститутом сім'ї, на мій погляд, доцільним буде звернутися до «кризової» концепції сім'ї, з позиції якої подібні зміни треба розглядати як вираження глобальної кризи сімейного способу життя, занепаду сім'ї як інституту. Негативні явища, пов'язані з невиконанням функцій сім'ї, інтерпретуються як вираження кризи не тільки сім'ї, а й ціннісної сфери суспільства.

Під впливом соціально-економічних факторів відбувається поступова переорієнтація населення від сім'ї з декількома дітьми, заснованої на стабільному шлюбі, на цінності поза родиною, що відбивають орієнтації людей на індивідуальні досягнення, і, насамперед, - на досягнення соціального статусу. Це ціннісне зрушення обумовлює дисбаланс у суспільстві, протиріччя між його потребами у відтворенні й соціалізації нових поколінь, у відтворенні виконавців соціальних ролей і тим, як соціальний інститут сім'ї виконує свої найважливіші функції, у тому числі й репродуктивну.